

TREBALL CURT NUM 3 Las semillas de la violencia

- Resum del què es planteja en el text

En aquest text Luis Rojas ens parla de la violència tal com l'entenen autors com Darwin, Freud... utilitzant-los de pilar referencial per després donar la seva pròpia visió del tema.

Rojas considera que la violència té un paper molt important en el poder humà, tant com el coneixament o els diners. La diferència és que el poder que dona la violència és més primitiu ja que només serveix per la destrucció.

Al llarg de tots els temps la humanitat ha comès molts actes violents, entre els quals hi ha la violència familiar (causada pels gelos, principis culturals, submissió sexual de la dona, maltractaments als fills etc), la violència urbana, la pena de mort, violència per venjança i fins i tot suïcidis. L'autor també menciona el plaer que obtenim els humans presenciant actes violents, des dels tradicionals cirks romans a les escenes del cinema o la televisió. Tot això, segons autors com Freud o Darwin, és degut a una força instintiva i biològica i per tant incontrolable. L'etòleg K. Lorenz, basant-se en estudis realitzats amb ocells i peixos, va considerar que l'agressivitat era una energia instintiva i inesgotable per tal de conservar i mantenir la longevitat de l'espècie. La diferència entre homes i animals recau en què mentre en aquests últims els actes violents responen a una necessitat d'autodefensa, en els éssers humans són primordialment ofensius.

A partir de tot això Rojas reconeix que malgrat la persona sigui molt cruel i agressiva això només fa referència a una minoria ja que la majoria d'éssers humans també tenen capacitat per la compasió, empatia etc. Considera que la violència és un aprenentatge (i no un innatisme) que es dona en la infantesa ja que els nens que han estat víctimes o han presenciat agressions utilitzaran més tard la violència com a solució de problemes i en la maduresa poden acabar maltractant als seus fills. Davant d'això reclama la necessitat de campanyes públiques adreçades a infants per estimular la tolerància, borrar estereotips... i finalitza el text amb l'optimista afirmació que vivim en una societat cada vegada menys destructiva.

- Anàlisi des de la perspectiva del comportament agressiu

Clàssicament es defineix agressió com una conducta que ocasiona danys (físics o psíquics) a organismes de manera intencional. Per parlar d'agressió doncs, cal que existeixi la intenció de fer mal, que el dany sigui un fet real i que hi hagi una violació de les normes socials (no cal dir que diferents societats i cultures tenen nocions diferents d'agressió: moltes persones d'Estats Units consideren adequat que un propietari dispari a un intrús en la seva llar i alguns estats han aprovat lleis que explícitament donen immunitat per ser processat en aquestes situacions). Els psicòlegs socials Berkowitz (1965) i Feshback (1971) també diferencien entre

agressió hostil o emocional que té com a propòsit infringir deliberadament un dany o patiment a una altra persona (i és el principal tema d'interès d'aquest article) i l'agressió instrumental que és utilitzada com a mitjà cap a una finalitat. En aquest cas l'individu fa una valoració dels costos i recompenses que li reportarà la conducta agressiva i té lloc quan les persones veuen la oportunitat d'obtenir quelcom (un atracador de bancs, un estafador...) Tal com diuen Patterson i cols (1967) i Bandura (1973) quan l'agressió es rentable es fa més possible. En aquest cas, per tant, l'agressió està centrada en els processos d'aprenentatge i en els factors ambientals que influeixen l'adquisició de patrons de comportament i defensada pel socioconductisme.

Una altra postura que anomena l'autor d'aquest article i que ha tingut un pes important en les primeres teories de l'agressió són aquelles centrades en els instints, que consideren que les conductes destructives de les persones obeeixen a un impuls natural que ens ve programat en els gens: *la agresión cruel constituye una fuerza instintiva e intrínsecamente biológica*. Entre alguns autors anomena a Darwin, Freud, James, Simmel

etc. Igualment cita a l'etòleg Konrad Lorenz que entén l'agressió com un mecanisme adaptatiu desenvolupat amb la finalitat de promoure la supervivència de l'espècie. En base a això Rojas ens diu que *el problema con esta teoria és que existen diferencias fundamentales entre los animales y los seres humanos y, por tanto, cualquier homologación de motivaciones o conductas entre unos y otros es muy arriesgada*. Aquesta crítica a les teories instintives és compartida també per certs autors que consideren que els resultats obtinguts en observacions amb animals no són extrapolables als humans. Aquests sostenen que com més alt es situï un animal en l'escala evolutiva, més probable serà que les seves tendències conductuals siguin un producte de l'interacció amb el seu medi i que el seu comportament sigui resultat de l'aprenentatge. En aquest mateix sentit Eisenberg (1972) apunta que la diversitat de conductes humanes que trobem en les diferents societats és enorme, cosa no explicable si aquestes conductes depenguessin dels gens o d'instints humans. Té més sentit doncs, arribar a la conclusió que les persones no són naturalment agressives ni pacífiques sinó el producte de complexes interaccions entre la seva biologia i el seu ambient. Quan Lorenz afirma que *la agresión más implacable en los animales está impulsada por el miedo a ser eliminados (...) cuando le quitan la vida a un semejante los animales lo hacen para sobrevivir y de la forma más rápida, indolora y efectiva posible. Como contraste los comportamientos más violentos y crueles en los seres humanos son primordialmente ofensivos y no responden a la necesidad de autodefensa* reflexa la creença que els éssers humans són més violents que la resta d'animals.

Aquesta postura tampoc no és compartida per alguns estudiosos de l'agressió animal que afirmen que el fet de provocar ferides i la mort als seus congèneres succeeix entre els animals més sovint d'allò previst. Segons la naturalista Jane Goodall (1978) una vegada vam veure una comunitat sencera de ximpances atacar i matar a una altra sistemàticament. A més, certes bandes d'animals són condemnades, mitjançant l'agressió dels seus companys, a hàbitats inadequats que els provoca major mortalitat i poques perspectives de reproducció (citats per Vander Zanden, 1986:365)

Rojas rebutja aquestes teories de l'agressió instintiva i considera que *la creencia en el origen innato de la agresión maligna con frecuencia se transforma en ideologías que ayudan a racionalizar el desasosiego, la confusión y la impotencia que nos produce la destructividad humana*. Segons Leakey (1982) aquestes creences creen una acceptació psicològica de la violència i l'agressió. A més a més són teories amb grans conseqüències polítiques i socials ja que si entenem les persones com intrínscament agressives i guerrerres resulta absurd mantenir esperances pel que fa a la pau mundial o suposar que podem aconseguir cap mena de disminució de la pobresa o el delictes.

Entre els diferents tipus d'agressió Rojas anomena la violència familiar i diu que es dona principalment dins l'espai privat de la llar. Aquesta idea de privacitat de la llar pot ser interpretada també dins del context de les normes socials que tant poden promoure com restringir l'agressió. La norma de la privacitat de la família aïlla la vida dins la llar i allibera la vida familiar dels estàndards de la conducta pública. Així aquesta norma sovint augmenta la violència en la llar de la família nuclear (Sherman i Berk, 1984). Per tal d'entendre millor aquest concepte només ens cal imaginar què passaria si algú donés una bofetada al seu veí adolescent que és nega a ordenar la habitació... si aquest mateix episodi succeeix dins l'àmbit de la llar resulta molt més acceptable per tothom. Igualment aquesta norma de la privacitat pot tolerar l'agressió entre pares i fills, cosa que no seria acceptable entre estranys, i fins i tot pot estimular la violència contra les dones i els nens (Straus i cols, 1980).

Al llarg de l'article Rojas també comenta que les persones gaudim escoltant relats i sobretot presenciant escenes de cinema o televisió amb dosis altres de violència. Des d'un punt de vista teòric podem argumentar-ho a partir del socioconductisme i dir que aquests patrons de conducta influeixen en la percepció de recompenses i costos ja que ens mostren exactament quan i com l'agressió tindrà èxit. D'acord amb la teoria de l'aprenentatge social els telespectadors de programes violents són més propensos a copiar immediatament un acte agressiu si sembla tenir èxit que no pas si és castigat (Bandura, 1973). Segons això, doncs, les persones aprenem conductes agressives a partir de models que observem en el nostre entorn (aprenentatge vicari).

Això no succeeix únicament amb els mitjans de comunicació sinó que també les accions dels demès ens marquen les normes apropiades per cada situació. A més a més els models agressius no només ens mostren maneres d'agredir sinó que també envien el missatge que la seva resposta és bona, correcta i acceptable (Bandura i cols, 1963) Per trobar un exemple d'això només cal pensar en algun esdeveniment esportiu on la violència entre els espectadors entra dins la normalitat i per alguns fins i tot crea ambientillo. També, segons Bargh i Gollwitzer, (1966) l'exposició a models agressius fa que la conducta violenta sembli més adequada perquè estimula els pensaments i sentiments agresius Dins d'aquesta mateixa línia es situa l'autor quan opina que *l'experiencia que más predispone a recurrir a la fuerza despiadada para aliviar nuestras frustraciones es haber sido objeto o testigo de actos de agresión maligna durante la niñez* Sovint les persones troben models agressius dins la propia llar i ja no parlo dels mitjans de comunicació sinó de fills que aprenen de petits la norma que l'agressió és apropiada i acceptable a causa dels abusos que ells mateixos pateixen. Les persones que maltracten als seus fills o conjúgues solen haver estat nens maltractats (Sugarman i Hotaling, 1989). A més a més el trauma físic i emocional que viu el nen pot disminuir la seva capacitat per interpretar correctament els indicis socials i de generar respostes imaginatives davant situacions de conflicte (Dodge i cols, 1990). Això augmenta la tendència del nen a recórrer a l'agressió.

En aquest article Rojas també deixa entreveure la idea que defensa la hipòtesis de la agressió per frustració *la experiencia que más nos predispone a la fuerza despiadada para aliviar nuestras frustraciones es haber (...)*. Segons la versió clàssica d'aquesta teoria la frustració provoca agressió i la agressió no existeix mai sense una frustració prèvia. Actualment es defensa que la frustració no ha de desembocar necessàriament en agressió (així davant la interferència en l'assoliment d'una meta alguns individus busquen noves estratègies per tal d'aconseguir-la; d'altres substitueixen l'objectiu original per un de més assequible i alguns perden interès en la meta que pretenien) acceptant que la frustració pot produir altres classes de comportament a més a més de l'agressió. Així els crítics d'aquesta hipòtesis assenyalen que el fet que un individu realitzi o no el comportament agressiu depèn en gran mesura del grau en què la seva cultura li ho permeti, de les normes socials. Diverses investigacions realitzades per Russ (1961, 1963, 1964) suggereixen que la frustració és només un dèbil antecedent causal de l'agressió. Resumint sembla ser que existeixen altres fonts d'agressió més importants que la frustració.

Rojas finalitza l'article amb algunes recomanacions per reduir la violència a la societat, entre les quals hi ha estimular la compasió, la tolerància, l'autocrítica i l'empàtia en els/les nens/es petits/es. També considera que la televisió pot contribuir a neutralitzar certes corrents culturals promotores de l'agressió i borrar estereotips. Aquesta idea coincideix molt amb els autors Smith i Mackie (1997) quan afirmen que la agressió pot ser reduïda quan les persones pensen críticament, ensenyen i activen normes contra la agressió, minimitzen els indicis d'agressió i els efectes de la violència dels mitjans de comunicació i aprenen a identificar-se amb altres, en comptes de distanciar-los i deshumanitzar-los. El fet de pensar críticament permet que davant una provocació reflexionem sobre les intencions de l'altra persona ja que potser no són les mateixes que havíem interpretat de bon començament i això condiciona molt la nostra resposta (si no atribuïm intencionalitat es menys probable que responem agressivament) Tal com ens diuen Carver i cols (1983) el fet d'interpretar la conducta ambigua com a hostil, fa més probable la rèplica davant una percepció de provocació. A través de l'ensenyança explícita, els missatges dels mitjans de comunicació i també de l'exemple personal és possible ensenyar als nens (i als adults) a desenvolupar normes que potencien l'altruisme (responsabilitat social, justícia i protecció dels dèbils etc) i que són incompatibles amb l'agressió.

- Conclusió crítica amb comentaris personals

A mesura que vaig coneixent com les diverses teories defineixen el concepte de violència i agressió i, principalment, les causes desencadenants d'aquesta (sigui una frustració prèvia, un instint inherent a l'home, normes socials, un procés d'aprenentatge, les percepcions i interpretacions que cadascú fa les diferents persones i situacions etc) me'n adono que s'està valorant molt poc el paper del propi individu en aquesta conducta agressiva. Es com si aquest estigués sotmès a unes forces estranyes que l'impulsen a actuar violentament i sobre les quals no té cap control. És evident que igual que d'altres conductes socials, la agressió

està influida per molts factors que fan que la seva aparició sigui més o menys probable però aquests factors no eliminen la responsabilitat individual, ni tant sols en el cas de la desindividualització, entesa com un estat psíquic de detraïment de la pròpia identitat i de la consciència de sí mateix que es dona en grans grups on l'individu se sent anònim i despreocupat per les opinions dels demés sobre ell. Així doncs quan diem que els subjectes maltractadors solen haver estat nens maltractats estem desvaloritzant a totes aquelles persones que han sobreviscut a aquest fet, han après models agressius i, malgrat tot, no maltracten ni maltractaran mai a ningú. En aquest cas fins i tot penso que la persona pot sensibilitzar-se envers el problema (el coneix bé, sap el patiment infringit als fills etc) i motivar-se per no realitzar mai aquest tipus de conducta i fins lluitar per erradicar-la del seu entorn.

Penso que cadascú de nosaltres tria com actuar segons les seves prioritats i que, en últim terme, cadascú és responsable de les seves accions, siguin positives o negatives. Sobre aquest punt cal dir que, malgrat l'altruisme i l'agressió no guardin una relació oposada, considero interessant que al primer se li atribueixi un cert control i intencionalitat per part de l'individu (conducta de qui té la intenció d'ajudar a algú sense buscar cap recompensa personal, citat per Vanden Zanden, 1986) mentre que a la conducta agressiva no se li reconegui aquest aspecte.

Al començament d'aquest petit treball subratllava que una de les condicions per poder parlar d'agressió és que hi hagi una violació de les normes socials. Aquest fet també queda reflexat en una notícia publicada el dia 5 de desembre de 2001 al Diari de Girona que diu: *L'Audiència de Girona ha dictat una sentència en què considera que agredir dues vegades la parella és ja motiu suficient per condemnar l'acusat per un delictes de maltractament o violència habitual. Fins ara, la infracció s'aplicava quan es produïa un mínim de tres agressions (...).*

Sobre la freqüència necessària per condemnar per un delictes de violència domèstica hi ha dues corrents interpretatives: la primera, la més extesa, advoca per castigar a partir de tres agressions. No obstant això, el tribunal exposa l'altra línia d'interpretació. La sala la troba més «encertada», ja que proposa la sanció si la perjudicada viu en un estat de temor constant, amb independència del nombre d'agressions que hagi hagut de sofrir.

L'Audiència creu que existeix delictes de violència domèstica quan hi ha una «reiteració de conductes de violència física o psíquica per part d'un membre de la família, en la mesura en què aquesta crea una atmosfera irrespirable o un clima sistemàtic de maltractament».

Queda clar doncs que és la pròpia societat qui marca què considerem maltractament (per tant delictes penat) i que no i que això, a més de variar segons les cultures, també és modifica al llarg del temps en un mateix grup social. Sortosament sembla ser que la nostra societat avança cap a criteris més raonables que permeten condemnar la violència domèstica no pel número d'agressions sinó pels seus efectes sobre la víctima.

BIBLIOGRAFIA

Vander Zanden, James W. (1986) *Manual de psicologia social* Buenos Aires: paidós

Smith, Eliot R. i Mackie, Diane M. (1997) *Psicologia social*. Madrid: editorial mèdica panamericana